

PROJEKAT GODINE

MANKALA, MISAONA IGRA

Autor: IVANA VOJT, Muzej afričke umetnosti, Beograd.

OBRAZLOŽENJE

Realizacija projekta obuhvata izložbu, katalog, 4 dokumentarna filma i prateći program. U okviru projekta izvršena su istraživanja vrlo stare društvene igre pod nazivom *mankala*, koja je misaonog karaktera i zasnovana na logičko-matematičkoj kombinatorici. Mada se *mankala* igra u Africi, Aziji, Severnoj i Južnoj Americi, projekat se bavi *mankalom* u Africi.

Istraživanja su išla u dva pravca: prikupljanje i analiza podataka o *mankali*, i muzeološka obrada predmeta za igranje *mankale*. Terenska istraživanja u Africi sastojala su se od čitavog niza razgovora sa lokalnim stanovništvom u cilju sakupljanja podataka o istorijatu, pravilima i današnjem odnosu prema ovoj igri. Pored toga snimljene su i dokumentarne fotografije, kao i dokumentarni film o *mankali* na Zelenortskim ostrvima.

Za potrebe istraživanja Ivana Vojt je boravila i u Kraljevskom muzeju centralne Afrike u Belgiji i Muzeju tropa u Amsterdamu, gde je o *mankali* razgovarala sa tamošnjim kustosima, i gde je takođe snimljen jedan od dokumentarnih filmova.

Muzejska obrada predmeta, odnosno tabli i pionera za igranje i skulptura, izvršena je na primercima iz dve privatne kolekcije, i zbirki u Afričkom muzeju i Arheološkom institutu u Beogradu.

Za realizaciju projekta posebno je značajna privatna kolekcija belgijanaca Gibera Ersona, jer sadrži table za *mankalu* iz različitih krajeva Afrike, a u pogledu njihovog stila konzistentno prati različite etničke grupe. Dodatna vrednost je to što su ove table bile deo svakodnevnog života unutar afričke zajednice jer su se koristile za igranje.

Takođe treba istaći i dve kamene table nađene u Beogradskoj tvrđavi, koje potiču iz XVII veka i govore o tome da su turski vojnici igrali *mankalu*.

Na osnovu analize svih prikupljenih podataka i muzeološke obrade predmeta, u Muzeju Afričke umetnosti je postavljena izložba: *MANKALA, MISAONA IGRA*, koju prati i istoimeni katalog. Tekstovi na izložbi i u katalogu su dvojezični, srpski i engleski.

Pored 43 predmeta za igranje *mankale*, izložene su i dokumentarne fotografije koje pokazuju da je *mankala* u Africi i dalje deo svakodnevnog života. Zahvaljujući specifičnom i inventivnom načinu izlaganja omogućena je interakcija između fotografija i posetilaca. Važan deo izložbe je tzv. polje igre, odnosno sto na kome se može igrati *mankala*, i kompjuter na kome se *mankala* igra *online*. Na taj način je postignut visok stepen komunikacije publike sa izložbom, jer pored posmatranja eksponata u vitrinama posetioci mogu da u prisustvu opipljivih predmeta ostvare originalno lično iskustvo.

Deo postavke su i četiri desetominutna dokumentarna filma koja *mankalu* pokazuju iz aspekta interesovanja kustosa i sakupljača, arheologa, lokalnog stanovništva Afrike i profesionalnih igrača.

Po rečima Emilije Epštajn i Marije Ličine (Muzej afričke umetnosti) izložba nudi više mogućih pogleda na ovu specifičnu igru, i omogućava da se kroz čin igranja postane deo jedinstvene atmosfere koju igra kreira. Tumačenje mankala uključuje filozofski aspekt, matematičko ponavljanje matrice, etnološku sistematizaciju, arheološki značaj, kulturno-istorijski razvoj i psihologiju igre, kao i osavremenjivanje ove drevne igre kroz informatičku transformaciju.

Izložba je privukla veliku pažnju medija, domaće javnosti, ambasada, kao i stručnjaka različitih profila iz zemlje i inostranstva. Tome je naročito doprineo *trejler* postavljen na *YouTube*, što je u Srbiji potpuno nov način promovisanja jedne muzejske izložbe.

U katalogu je mankala prikazana sveobuhvatno: dat je istorijski pregled, društveni značaj, pravila same igre i društvena pravila o tome kada, ko i u kojim prilikama sme i može da igra mankalu. Tako se na primer navodi da žene u Zanzibaru ne igraju mankalu jer bi zbog visoke koncentracije koju igra zahteva zaboravile svoje kućne obaveze. Takođe, pokazano je da je mankala i više od ige jer u Tanzaniji tvrde da se koristi u izboru političara, kao i da je dobar način za postizanje višeg stepena tolerancije i društvene kohezije, dok u nekim zemljama deca uz pomoć mankale uče da broje. Iz botaničkog aspekta zanimljiv je podatak da se table za mankalu tradicionalno prave od jakarande koja nije autohtono afričko drvo, već potiče iz Južne Amerike, ali se zbog divnih cvetova i interesantnih plodova odavno sadi u Africi. Tekst kataloga je zanimljiv i prilagođen razumevanju najšire publike. Ilustrovan je originalnim fotografijama izloženih predmeta, dokumentarnim fotografijama i šemama pravila igranja. Iako je ova publikacija u funkciji kataloga izložbe, po svojoj koncepciji i sadržaju ima značaj i samostalnog priručnika o mankali.

Višeslojnost projekta ogleda se i u saradnji sa klubom društvenih igara „C 22“, kao pripadnika popularne kulture, u organizovanju programa učenja pravila mankale za sve uzraste, pod nazovom *Mankala Rules*.

Kroz realizaciju ovog multidisciplinarnog i zaokruženog projekta ostvarena je vrlo dobra međunarodna saradnja i veza između institucionalnih i privatnih kolekcija, a osmišljena je i primena različitih medija u duhu savremenih načina percepcije. Međutim, možda je najvažnije to što muzejsku delatnost aktuelizuje kao deo društvenog života zajednice.

Olja Vasić
Predsednik
Komisije za dodeljivanje Nagrade

Beograd, 26.04.2013.